

CANEMÀS

NÚMERO 27 HIVERN-PRIMAVERA 2024 PVP 12,00 € REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU I CULTURA POPULAR

CA NE MÀ #27 S

DOSSIER CENTRAL
RITUS DE PAS

RITUS DE PAS

27

#27

RITUS DE PAS

ens
DE L'ASSOCIACIONISME
CULTURAL CATALÀ

Associacionisme
Cultural **Català**

CANEMÀS

REVISTA DE
PENSAMENT ASSOCIATIU
I CULTURA POPULAR

NÚMERO 27 | HIVERN-PRIMAVERA 2024

Premi BEST 2018 a la societat a una iniciativa de comunicació, concedit per l'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya

Entitat acreditada per la UNESCO per la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial

Direcció Antoni Serés

Coordinació Elena Calzada i Guillem Carreras

Consell de redacció Gemma Aguilera, Pere Baltà, Elena Calzada, Guillem Carreras, Oriol Cendra, Enric Cirici, Elena Espuny, Èric Jover, Joan Maluquer, Rosa Maria Provencio i Antoni Serés

Consell Assessor Xesc Alemany, Ramon Arnabat, Elvira Asensi, Victor Baroja, Lluís Bellas, Elena Calzada, Guillem Carreras, David Cao, Anna Costal, Montserrat Garrich, Àngels Mach, Carme Oriol, Maria Antònia Pujol, Rosa Maria Provencio i Antoni Serés

Edita Ens de l'Associacionisme Cultural Català
Carrer València 558, 6è 1a, 08026 Barcelona, el Barcelonès.
Tel. (34) 93 269 10 42, www.ens.cat

Disseny gràfic Victor Riba

Correcció lingüística Albert Lavila

Portada Festa dels Elois de Berga | Foto: Arxiu Foto Luigi Digital

PVP 12,00 €

Subscripció 20,00 € (2 números)

Publicitat i vendes canemas@ens.cat

Impressió El Tàfàner

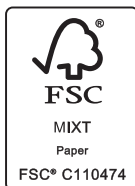
Membre de l'APPEC

ISSN 2014-5519

Dipòsit legal B-4484-2012

Els judicis i opinions expressats en els articles publicats a la revista són exclusivament responsabilitat de l'autor. L'opinió de *Canemàs: revista de pensament associatiu i cultura popular* només s'expressa a l'editorial.

© Ens de l'Associacionisme Cultural Català

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

**Diputació
Barcelona**

#DibaOberta

**Ajuntament
de Barcelona**

SUMARI

04 L'EDITORIAL

06 El llegat de Josep Anselm Clavé és vigent 150 anys després de mort

Pere Baltà i Llompart

20 35 anys del *Fes ta Festa*

Josep Maria Adell i Bardier

36 Les Passions, tradició i modernitat

Reyes Barragán Gutiérrez

52 Víctor Català i el folklore

Irene Muñoz Pairet

64 La crisi infinita de la sardana

Òscar Crespo Arbonès

78 L'art en els castells

Maria Lluïsa Gené Rebull

90 Els dolços tradicionals del pas de l'any als Països Catalans

Marta Ibáñez Fuentes

104 L'Orfeó Lleidatà, més de vint anys de projectes socials

Xavier Quinquillà Durich

118 Crònica de la jornada La festa domesticada? Protocols i noves sintaxis festives

Marta Contijoch Torres i Martí Torra-Merín

132 DOSSIER CENTRAL

Ritus de pas

DIRECTORA *Rosa Maria Canela Balsebre* ARTICULISTES *Joffre Villanueva, Sílvia Bartolomé, Eloi Gispert, Marina Espinach i Glòria Ballús Casóлива*

184 L'ENTREVISTA

Assumpció Maresma: «Tots els mitjans de comunicació estan en crisi»

Joan-Ramon Gordo i Joan Maluquer

190 RESSENYES

204 CULTURA POPULAR I CONFLICTE

Sobre memòria popular: el Santet del Poblenou

Oriol Pascual Pérez

208 GARBELS DE CULTURA POPULAR

Una multitud en festa, per Sant Joan, d'Antoni Rovira i Virgili

210 ARA FA DEU ANYS

214 LA PREGUNTA

216 LA INSTANTANIA

218 ARTICULISTES

RITUS DE PAS

Darrerament s'ha posat de moda el concepte *cultura comunitària*, sintagma que traspua una forta olor de pleonasme, al capdavant, tota cultura és una creació col·lectiva. Encara que els hagués amagat al món, els clarobscur de Rembrandt continuarien sent meravelloses obres artístiques. En canvi, la cultura només té sentit en la mesura que s'adreça al conjunt de la societat. Tant és així que, per aconseguir transmetre un missatge polític o ideològic de manera nítida, moltes festes van assumir un alt grau de codificació. El cas més paradigmàtic és la celebració del Corpus Christi, analitzada en el dossier del número 20 del *Canemàs*.

Han merescut menys atenció les cerimònies que tenen els particulars com a protagonistes. Amb el dossier «Ritus de pas», dirigit per Rosa M. Canela Balsebre, volem reivindicar que mereixen una gran importància com a objecte d'estudi acadèmic. Quina importància tenen els rituals en el desenvolupament de les festes, les dinàmiques associatives o els protocols organitzatius? Com es plasmen els moments de pas vitals a la vida de les entitats? Des de diferents disciplines, aborden aquestes i altres preguntes Joffre Villanueva, Sílvia Bartolomé, Eloi Gispert, Marina Espinach i Glòria Ballús.

ELS CONTINGUTS DEL CANEMÀS 27

Enguany commemorem el bicentenari del naixement de Josep Anselm Clavé, gran impulsor del moviment coral i de l'associacionisme contemporani. Pere

Baltà ens ofereix una visió àmplia de la seva trajectòria: el context històric en el qual va viure, els fonaments filosòfics de la seva acció política, la influència que va tenir a escampar els ideals de la Il·lustració a Catalunya, la gran popularitat que va assolir arreu del país, i també el llegat del qual continuem sent deutors.

El *Fes ta festa* compleix 35 anys i hem demanat a Josep Maria Adell que comparteixi amb els lectors de la revista la història del programa radiofònic. Un document imprescindible per conèixer una experiència pionera en la difusió de la cultura i recordar tots els col·laboradors que hi ha deixat empremta.

Les Passions són una manifestació popular que acumula segles d'història a les espatlles. Des que va crear-se la Federació Catalana de Passions (2015), s'ha viscut un creixement dels municipis on es representen i també una renovació en els continguts, amb la incorporació de la perspectiva de gènere. Ens en parla Reyes Barragán, directora de la Passió de Llinars del Vallès.

A *Canemàs* ens agrada reivindicar les dones folkloristes. En aquest número fixem l'atenció en Caterina Albert, una escriptora molt coneguda però de qui encara es desconeixen àmpliament les aportacions que va compartir amb Rossend Serra, Joan Amades i Maria Gràcia Bassa. Irene Muñoz ens descobreix aquesta dimensió menys coneguda de l'autora de *Solitud*.

Amb el suggestiu títol «La crisi infinita de la sardana», Òscar Crespo ens invita a fer un recorregut per la seva

evolució històrica. El musicòleg planteja com s'ha adaptat la dansa a les modes musicals i als canvis polítics que han sacsejat la societat catalana. L'article es tanca amb una reflexió sobre el fenomen *Coti x Coti*: «revela una popularitat creixent de la sardana?».

Hem començat aquest editorial remarcant les diferències entre l'art i la cultura, però això no significa que siguin àmbits sense punts de contacte. A «L'art en els castells», Maria Lluïsa Gené resumeix el contingut de la seva tesi doctoral, en la qual va fer una extensa recerca sobre l'impacte de la temàtica castellera en escultors, pintors, fotògrafs o fins i tot *performadors*. És d'allò més interessant com els artistes han representat les construccions castelleres i la reacció —no sempre positiva— que han causat les obres en les colles.

La cuina tradicional —protagonitzada per dones— ha despertat poc interès per part dels folkloristes. Marta Ibáñez ens proposa resseguir els dolços que es prepararen en el transcurs del calendari festiu arreu dels Països Catalans. Un viatge deliciós que evidencia la gran varietat de propietats gastronòmiques vinculades a la festa que podem trobar de Salses a Guardamar i de Fraga a l'Alguer.

L'Orfeó Lleidatà és una entitat singular de Catalunya. Constituït el 1861, a principis del mil·lenni va apostar per reforçar el seu compromís amb projectes de reinserció social. Xavier Quinquillà ens explica quins programes apliquen per garantir que tots els ciutadans de Lleida, amb independència de la seva condició socioeconòmica o sanitària, puguin accedir a la cultura.

El 26 d'octubre va organitzar-se la jornada La festa domesticada? Protocols i noves sintaxis festives. Marta Contijoch i Martí Torra-Merín resumeixen les principals aportacions que hi van fer els acadèmics, representants municipals, membres d'entitats i tècnics. Els antropòlegs defensen que la transformació de la festa i els protocols és un indicador de la seva vitalitat i representativitat social.

La trajectòria professional d'Assumpció Maresma ha estat marcada per impulsar projectes nous, i gairebé sempre, també innovadors. Va formar part d'una de les primeres emissores locals del postfranquisme (Ràdio Arenys), va ser la cap de premsa de la conselleria de Cultura en les primeres legislatures dels governs Pujol i va tornar a esdevenir pionera en la creació d'un espai comunicatiu en català a xarxa. Joan-Ramon Gordo i Joan Maluquer han conversat extensament amb l'editora de *VilaWeb*.

Com és habitual, dediquem les últimes pàgines del *Canemàs* a les ressenyes i seccions. Oriol Pascual explica la religiositat popular creada entorn del Santet del Poblenou. A més, podeu recuperar un article sobre Sant Joan escrit per Antoni Rovira i Virgili, refrescar els continguts del *Canemàs* núm. 7, conèixer l'opinió de responsables federatius sobre la relació entre els agents educatius i la cultura popular, i transportar-vos als safarejos de principis del s. xx.